

УДК 658.64(477)

Раїса Володимирівна ГРІНЧЕНКО

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства та організації підприємницької діяльності, Одеський національний економічний університет,
e-mail: raya11@ukr.net

Вікторія Олександрівна ЛІТВІНОВА

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства та організації підприємницької діяльності, Одеський національний економічний університет,
e-mail: litvinova_1977@ukr.net

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Грінченко, Р. В., Літвінова, В. О. Тенденції розвитку підприємств сфери послуг в Україні // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред. М. І. Зверякова (голов. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2017. – № 1 (62). – С. 77–83.

Анотація. У статті розглянуто основні тенденції розвитку підприємств сфери послуг в Україні. Виявлено структуру підприємств сфери послуг та структуру реалізованих послуг в Україні. Простежено домінування традиційних видів послуг в Україні – послуг транспорту, торгівлі та операцій з нерухомим майном. Узагальнені тенденції щодо капітального інвестування в сферу послуг із значними його обсягами саме в транспорт та торгівлю. Розглянуто динаміку експорту-імпорту послуг в Україні. Акцентована увага на тенденції збільшення попиту на експортні та імпортні види послуг, що відображає загальносвітові тенденції. Виділено загальносвітову тенденцію щодо зростання послуг у структурі економік розвинених країн із домінуванням частки високопрофесійних послуг, пов'язаних із нарощуванням обсягів інновацій у світі.

Ключові слова: послуги; сфера послуг; транспорт; операції з нерухомим майном; торгівля.

Раїса Владимировна ГРИНЧЕНКО

кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики предприятия и организации предпринимательской деятельности, Одесский национальный экономический университет,
e-mail: raya11@ukr.net

Виктория Александровна ЛИТВИНОВА

кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики предприятия и организации предпринимательской деятельности, Одесский национальный экономический университет,
e-mail: litvinova_1977@ukr.net

**ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ
СФЕРЫ УСЛУГ В УКРАИНЕ**

Гринченко, Р. В., Литвинова, В. А. Тенденции развития предприятий сферы услуг в Украине // Вестник социально-экономических исследований: сб. науч. трудов; под ред. М. И. Зверякова (глав. ред.) и др. (ISSN 2313-4569). – Одесса: Одесский национальный экономический университет. – 2017. – № 1 (62). – С. 77–83.

Аннотация. В статье рассмотрены основные тенденции развития предприятий сферы услуг в Украине. Выявлена структура предприятий сферы услуг и структура реализованных услуг в Украине. Прослежено доминирование традиционных видов услуг в Украине – услуг транспорта, торговли и операций с недвижимым имуществом. Обобщены тенденции капитального инвестирования в сферу услуг со значительными их объемами именно в транспорт и торговлю. Рассмотрена динамика экспорта-импорта услуг в Украине. Акцентируется внимание на тенденции увеличения спроса на экспортные и импортные виды услуг, что отражает общемировые тенденции. Выделена общемировая тенденция роста услуг в структуре экономик развитых стран с доминированием доли высокопрофессиональных услуг, связанных с наращиванием объемов инноваций в мире.

Ключевые слова: услуги; сфера услуг; транспорт; операции с недвижимым имуществом; торговля.

Raisa HRINCHENKO

PhD in Economics, Assistant professor, Department of Enterprise Economics and Business Organization, Odessa National Economic University, e-mail: raya11@ukr.net

Victoria LITVINOVA

PhD in Economics, Assistant professor, Department of Enterprise Economics and Business Organization, Odessa National Economic University, e-mail: litvinova_1977@ukr.net

**DEVELOPMENT TRENDS OF SERVICE SECTOR
ENTERPRISES IN UKRAINE**

Hrinchenko, R., Litvinova, V. (2017). Development trends of service sector enterprises in Ukraine. Ed.: M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Tendentsii rozvytku pidpriemstv sfery posluh v Ukraini; za red.: M. I. Zveriyakova (gol. red.) ta in.], Socio-economic research bulletin; Visnik social'no-ekonomichnih doslidzen' (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, No. 1 (62), pp. 77–83.

Abstract. *The article considers the main development trends of service sector enterprises in Ukraine. Structure of service sector enterprises and structure of service rendered in Ukraine were identified. The dominance of traditional types of services in Ukraine – transport services, trade and real estate transactions were traced. The trends of capital investment in the service sector with significant volumes of transport and trade are summarized. The dynamics of services export-import in Ukraine is considered. Attention is paid to the trends of increasing demand for services export and import, reflecting global trends. A global trend of the services growth in the structure of the developed countries economies with the dominance of the share of highly professional services associated with increasing the volume of innovation in the world is singled out.*

Keywords: *services; service sector; transport; real estate transactions; trade.*

JEL classification: *M000*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Необхідність дослідження сучасних тенденцій та особливостей розвитку сфери послуг в Україні зумовлена великим значенням цієї сфери у структурі економіки країни та її вагомим впливом на процеси розвитку економіки в цілому. Сьогодні спостерігається тенденція до зниження ролі промисловості в структурі економіки країни, проте сфера послуг займає все більшу частку. Динамічні умови господарювання вимагають високо ефективної діяльності суб'єктів у будь-якій сфері, у тому числі й у сфері послуг. Проте діяльність у сфері послуг супроводжується високим рівнем конкуренції та невизначеності у зв'язку із її залежністю від виробничих сфер та особливостями самих послуг. Україна має всі передумови для формування конкурентного середовища у сфері послуг та створення конкурентоздатних послуг, що зможуть конкурувати на світових ринках. Проте до проблем розвитку сфери послуг необхідно застосовувати системний підхід, враховуючи особливості самих послуг та суб'єктів, що надають послуги.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Останніми роками багато науковців приділяють увагу питанням зміни структури економіки України. Питання щодо структурних зрушень досліджуються такими провідними ученими, як: Д. П. Богиня, В. Ф. Беседін, В. М. Геєць, О. В. Коломийцева, Т. П. Шинкоренко та ін. Особливу увагу питанням розвитку сфери послуг приділяють такі вчені як: Н. С. Венгерська [1], Т. В. Капелюшна [2], С. Ю. Кучерявенко [3], О. Б. Марцинковська [4], О. Б. Моргулець [5], О. М. Паливода [6], А. В. Сидорова [7], О. М. Шаповалова [8] та ін.

У зв'язку із особливою важливістю цього питання для розвитку сфери послуг в Україні воно потребує подальшого розгляду та доповнення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання, що досліджується, характеризується недостатнім науковим опрацюванням. Дослідження, що проводяться не мають системного характеру, та розглядають лише окремі проблемні аспекти сфери послуг в Україні. Вирішення окресленого питання потребує комплексного підходу,

який повинен базуватись на досконалому аналізі сучасного стану розвитку сфери послуг в Україні.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичне обґрунтування процесів та тенденцій, що відображають динаміку сфери послуг в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економіка будь-якої країни складається із власних структурних елементів. Сфера послуг є однією з провідних сфер у структурі економіки розвинених країн. Сьогодні частка ВВП створена у сфері послуг у розвинених країнах світу сягає 75–80% [9]. Тому постає необхідність детального дослідження сучасних тенденцій розвитку сфери послуг в Україні, основною метою якого виступає виявлення позитивних та негативних тенденцій у розвитку сфери послуг в Україні.

Згідно з методичними поясненнями до складання статистичної звітності послуги – це результат економічної діяльності, відносно якого не можна встановити права власності. Послуги не підлягають продажу окремо від процесу їх виробництва. Момент завершення виробництва послуги збігається з моментом надання її споживачеві.

В Україні в 2015 році у сфері послуг працювало 59,6 тис. підприємств, основним видом діяльності яких є надання нефінансових послуг [9]. Більше половини підприємств, що надавали споживачам різноманітні послуги, функціонували у семи регіонах України: м. Києві, Дніпропетровській, Одеській, Львівській, Харківській, Запорізькій та Київській областях.

Розподіл кількості підприємств сфери послуг в Україні за напрямками надання послуг представлений на рис. 1.

Рис. 1. Структура кількості підприємств сфери послуг в Україні у 2015 році за видами послуг, % (сформовано авторами за даними [9])

Згідно з даними рис. 1 найбільшу частку в структурі підприємств займають підприємства, що здійснюють операції з нерухомим майном (20,7%) та підприємства, що здійснюють професійну, наукову та технічну діяльність (17,5%). Простежується збільшення частки підприємств, що надають спекулятивні послуги, пов'язані із купівлею-продажем нерухомого майна. Ця тенденція не є позитивною для розвитку сфери послуг та економіки України в цілому. Проте зростання кількості підприємств, що здійснюють професійну, наукову та технічну діяльність є перспективним з точки зору зростання високопрофесійних, інноваційних послуг в Україні.

Розглядаючи структуру реалізації послуг в Україні (рис. 2) можна спостерігати тенденцію щодо домінування послуг транспорту в структурі наданих послуг (44,7% від

загального обсягу реалізації послуг в Україні). Сфера транспортних послуг є однією із найбільш розвинених сфер послуг в країні. Дана тенденція, перш за все, зумовлюється географічним розташуванням країни, займаною площею та кількістю населення. Послуги з інформації та телекомунікації займають 19,1% у структурі реалізованих послуг. Тобто можна зробити висновки про орієнтацію сфери послуг в Україні на надання традиційних послуг.

Рис. 2. Структура обсягу реалізованих послуг за видами в Україні у 2015 році, % (сформовано авторами за даними [9])

Аналогічна ситуація простежується із наданням послуг в Одеській області (табл. 1). Домінуюче становище належить також наданню транспортних, складських, поштових та кур'єрських послуг.

У структурі реалізованих послуг в Одеській області значну частку також займає реалізація послуг з інформації та телекомунікацій, та операцій з нерухомим майном. Найбільш популярні види послуг в Одеській області переважно реалізуються підприємствами, частка ж населення у структурі реалізованих послуг за категоріями споживачів незначна.

Варто відмітити, що обсяги професійних послуг в Україні незначні порівняно з обсягами послуг у торгівлі та транспорті. Проте цей вид послуг є найперспективнішим з огляду на провідний світовий досвід, що відображується на прикладі розвинених країн.

Розглянувши структуру підприємств та реалізованих послуг в Україні необхідно проаналізувати також структуру капітальних інвестицій за видами економічної діяльності в Україні з метою виявлення найбільш динамічно розвиваючихся видів діяльності серед сфери послуг в Україні.

Таблиця 1

Обсяг реалізованих послуг підприємствами різним споживачам за видами економічної діяльності по Одеській області (сформовано авторами за даними [9])

Вид діяльності	Обсяг реалізованих послуг (у ринкових цінах), тис. грн.	Розподіл обсягу реалізованих послуг за категоріями споживачів (у % до загального обсягу)		
		населенню	підприємствам (установам)	іншим категоріям споживачів
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	9366898,9	2,5	94,5	3,0
Тимчасове розміщування й організація харчування	288277,0	68,8	21,6	9,6
Інформація та телекомунікації	1135291,8	62,6	28,5	8,9

Продовження табл. 1

Операції з нерухомим майном	887572,9	4,9	78,1	17,0
Професійна, наукова та технічна діяльність	538124,3	4,1	95,2	0,7
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	245648,8	73,0	26,7	0,3
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	36304,3	69,9	26,0	4,1
Надання інших видів послуг	45951,6	36,3	50,2	13,5

В табл. 2 представлено структуру капітальних інвестицій за видами економічної активності в Україні за період з 2010 по 2015 роки.

Таблиця 2

Структура капітальних інвестицій за видами економічної активності в Україні за період з 2010 по 2015 роки, % (сформовано авторами за даними [9])

Вид економічної активності	Роки					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Сільське, лісове та рибне господарство	6,1	6,8	6,9	7,4	8,6	11
Промисловість	30,7	32,6	33,5	39,1	39,3	32,1
Будівництво	16,5	13,3	14,9	16,3	16,4	15,9
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	10,3	10	9	8,9	9,5	7,6
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	10,7	10,6	11,9	7,4	7,1	6,8
Тимчасове розміщення й організація харчування	0,6	0,7	0,8	0,6	0,7	0,5
Тимчасове розміщення	0,4	0,4	0,5	0,4	0,4	0,3
Інформація та телекомунікації	4,8	4	3,7	3,9	3,7	8,4

Із наведених даних в табл. 2 видно, що в структурі капітальних інвестицій в Україні лідируючі позиції займає промисловість та будівництво. Проте значними також є частки капітальних інвестицій в торгівлю та транспорт в Україні. Хоча останніми роками значення цих видів економічної активності в структурі капітальних інвестицій дещо скорочується. Тобто серед найбільшими обсягами капітальних інвестицій у сфері послуг характеризуються торгівля та транспорт – найбільш розвинені історично види послуг.

Наступним етапом дослідження тенденцій розвитку сфери послуг в Україні виступає виявлення особливостей експорту-імпорту послуг в Україні. Індокси-дефлятори експорту та імпорту послуг в Україні за період 2013–2015 рр. представлені на рис. 3.

Протягом 2013–2015 рр. експорт та імпорт послуг нарощує обсяги. Проте у 2015 році зростання імпорту послуг перевищило зростання експорту, що не було характерним для попередніх двох років.

Наведені дані свідчать про зростання обсягів послуг вироблених на території країни та імпортованих ззовні, що є загальносвітовою тенденцією до збільшення попиту на послуги взагалі.

Підводячи підсумки дослідження основних тенденцій розвитку сфери послуг в Україні варто зауважити, що сфера послуг у подальшому буде розвиватись все більшими темпами. Основними причинами нарощування обсягів послуг у світі виступають: бажання полегшити рутинну роботу, зростання попиту на послуги пов'язані із проведенням дозвілля, вивільнення робочої сили із сільського господарства та урбанізація. Таким чином, у сфері послуг є значні перспективи щодо нарощування своїх обсягів, що повинно враховуватись

підприємствами, які планують свою діяльність у цій сфері.

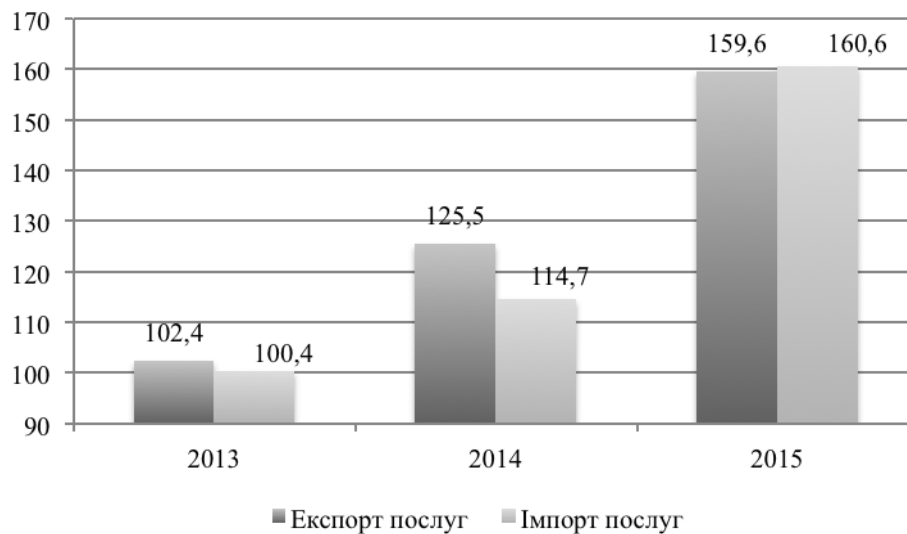

Рис. 3. Індеси-дефлятори експорту та імпорту послуг в Україні за період 2013–2015 рр., % (сформовано авторами за даними [9])

Висновки і перспективи подальших розробок. Проведені у цій статті дослідження дозволили отримати комплексні дані щодо основних тенденцій розвитку сфери послуг в Україні останніми роками. Розвиток сфери послуг в Україні характеризується переважанням традиційних видів послуг: транспорту, торгівлі та операцій з нерухомим майном. Розвиток сфери транспортних послуг є традиційним для України зважаючи на її вдале географічне розташування. Проте у структурі наданих транспортних послуг переважають послуги залізничного та автомобільного транспорту. Інші види транспортних послуг в Україні потребують подальшого розвитку та активізації діяльності у цих сферах. Розглядаючи розвиток торгівлі в Україні, можна дійти висновків щодо її постійного зростання, що не є перспективним для розвитку економіки країни на подальший період.

Проте перспективними напрямками розвитку сфери послуг згідно із загальносвітовою тенденцією є розвиток високотехнологічних, професійних послуг. Такий комплексний та багатосторонній підхід до аналізу тенденцій сфери послуг в Україні дає можливість врахувати всі їх особливості на сучасному етапі розвитку економіки України та розробляти ефективні стратегії діяльності підприємств сфери послуг, спрямовувати увагу на впровадження та розвиток новітніх висококонкурентних послуг.

Література

1. Венгерська Н. С. Регіональна сервісна політика як необхідна умова розвитку сфери послуг // Вісник Запорізького національного університету. – 2014. – № 2 (22). – С. 142–152.
2. Капелюшина Т. В. Механізм забезпечення сталого розвитку підприємств сфери послуг // Економіка. Менеджмент. Бізнес. – 2015. – № 1. – С. 68–75.
3. Кучерявенко С. Ю. Сутність інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств сфери послуг. – К.: Знання, 2012. – 247 с.
4. Марцінковська О. Б. Розвиток і розташування підприємств сфери послуг: аналіз і тенденції // Економічний аналіз: зб. наук. праць; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка». – 2014. – Т. 17. – № 2. – С. 76–80.
5. Моргулець О. Б. Менеджмент у сфері послуг: навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури. – 2012. – 384 с.

6. Паливода О. М., Островська О. В. Тенденції розвитку інноваційних послуг у ринковій економіці // *Технології та дизайн*. – 2014. – № 1 (10). – С. 1–10.
7. Сидорова А. В. *Экономико-статистические методы в управлении сферой услуг*. – Донецк: ДонНУ, 2002. – 240 с.
8. Шаповалова О. М. Інноваційний розвиток підприємств сфери послуг: туризму // *Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*. – 2013. – № 4 (2). – С. 241–246.
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

References

1. Venherska, N. S. (2014). *Regional service policy as a necessary condition for the development of service sector* [Региональна сервісна політика як необхідна умова розвитку сфери послуг], *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*, No. 2 (22), s. 142–152 [in Ukrainian]
2. Kapeliushna, T. V. (2015). *The mechanism of providing sustainable development of service sector enterprises* [Механізм забезпечення сталого розвитку підприємств сфери послуг], *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*, No. 1, s. 68–75 [in Ukrainian]
3. Kycheriavenko, S. Yu. (2012). *The essence of innovation and investment development of service sector enterprises* [Sytnist innovatsiino-investutsiinoho rozvytvy pidpruemstv sferu poslyg], *Znannia*, Kyiv, 247 s. [in Ukrainian]
4. Martsinkovska, O. B. (2014). *The development and location of service sector enterprises: analysis and trends* [Rozvytok i rozdashuvannia pidpryiemstv sfery posluh: analiz i tendentsii], *Ekonomichniy analiz*, tom 17, No. 2, s. 76–80 [in Ukrainian]
5. Morhulets, O. B. (2012). *Management in service sector* [Menedzhment u sferi posluh], *Tsentr uchbovoi literatury*, Kyiv, 384 s. [in Ukrainian]
6. Palyvoda, O. M., Ostrovska, O. V. (2014). *Trends of innovation services development in the market economy* [Tendentsii rozvytvy innovatsiinykh posluh u rynkovii ekonomitsi], *Tekhnolohii ta dyzain*, No. 1 (10), p. 1–10 [in Ukrainian]
7. Sydorova, A. V. (2002). *Economic and statistical methods in the service sector management* [Ekonomiko-statisticheskie metody v upravlenii sferoy uslug], *DonNU, Donetsk*, 240 s. [in Russian]
8. Shapovalova, O. M. (2013). *Innovative development of service sector enterprises: tourism* [Innovatsiinyi rozvytok pidpryiemstv sfery posluh: turyzmu], *Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu im. V. Dalia*, No. 4 (2), s. 241–246 [in Ukrainian]
9. *Official site of the State Statistics Service of Ukraine* [Ofitsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian]